

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИНДУСТРИАЛЛЫҚ ЖАҢАЛАНЫҢ ПРОЦЕССЛЕРІ ТАРИЙХЫНАН (1991-2000-жыллар)

А.К.Сарыбаев – тарийх илимлериниң кандидаты

Әжсинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: иқтисодиётнинг бир томонлама ривожланиши, саноат ишлаб чиқаришни структуравий ўзгартириш, саноат салоҳиятини ривожлантириш, хорижий инвестициялар, қўшма корхоналар.

Ключевые слова: одностороннее развитие экономики, структурное преобразование промышленного производства, развитие промышленного потенциала, зарубежные инвестиции, совместные предприятия.

Key words: onesided economic development, structural transformation of industrial production, development of industrial potential, foreign investments, joint factories.

Ўтатан экономикасының бурынғы тоталитар совет системасының дыққатына хэм мийнеттиң улыўма аўқамлар бөлиниўшилигинен толық ғәрэзли болыўы, хожалық еркинлигин жоклығы санааттың раўажланыўына жүдә унамсыз тәсир етти. Республика раўажланған Орайдың шийки зат жеткерип берийшисине барған сайын айланып барды. Оннан қутылыў бағдары Өзбекстан мәмлекетлик суверенитетин жәрияланғаннан кейин әмелге асырыла баслады.

Өзбекстанның ажыралмас бөлеги есапланатуғын Қарақалпақстанда ғәрэзсизликтин биринши жылларында-ақ санаат өндирисин структуралық қайта қурыўда үлкен өзгерислер исленди. Қарақалпақстан Республикасында ХХ әсир 90-жылларда санаатты реформалаўдағы бағдар – санаат өндирисин структурасының избе-из өзин өзгертиў болып, экономиканың бир тәрәплеме бағдарланғанлығынан пүткиллей қутылыў, тараў структурасын түпкиликли өзгертиў, раўажланыўда диспропорцияны хэм бурынғы аўқам нәтийжесиндеги өндирийши күшлердиң бөлистирилиўин жоқ қылыў, сапасын хэм бәсекеге шыдамлылығын дүнья базарының талаплары дәрежесине жеткерип таяр өним ислеп шығарыўға өтиў ўазыйпалары қойылды.

Соның менен бирге 1993-жыл Республиканың ислеп шығарыўшы күшлерин раўажландырыў мақсетинде хўкимет тәрәпинен 1993-2000-жылларға хэм 2005-жылға шекемги дәўирде экономикалық хэм социаллық сфераны раўажландырыўдың тийкаргы бағдарлары ислеп шығылған. Ол экономиканың бир тәрәплеме өнимлерин бағдарынан қутылыўдың хэм бар минерал шийки зат ресурслары менен аўыл хожалық өнимлерин қайта ислейди шөлкемлестириў базасында таяр продукция шығарыўды тәмийинлеўдиң тийкары болды. Көзде тутылған илажларды ис жүзинде әмелге асырыў нәтийжесинде Қарақалпақстанда ХХ әсир 90-жыллардың биринши ярымында нан өнимлерин, қурылыс материалларын, шийше ыдысларын хэм жеңил санаат продукцияларын ислеп шығарыўшы бир неше кәрханалар қурылып хэм иске түсирилди.

Нөкис хэм Қоңырат нан комбинатларының иске түсирилиўи унның Республикаға шеттен алып келиниўине шек қойды. Солай етип усы өзимиз ислеп шығарған керекли өним менен халықты тәмийинлеў мүмкиншилиги жаратылды. Нөкис қаласында 20 мың км. кабель ислеп шығарыў қуўатына ийе болған кабель заводы хэм Хожели районында шийше буйымларын ислеп шығарыўшы завод иске қосылды. Қысқа уақыт ишинде (1992-1994-жыллары) Нөкис хэм Бостан қалаларында ири текстиль кәрханалары қурылып, бул 1995-жыл санаат өнимлерин 18-20 процентке көбейтиўге хэм ишки базарды жеңил санаат товарлары менен толтырыў хэм экспортқа шығаратуғын өндирис өнимин көбейтиў мүмкиншилигин берди. Соның менен республикада иске алып кирилетуғын товарлардың орнын басатуғын өндиристи раўажландырыўға белгили тийкарлар жаратыла басланды. Бирақ, материаллық хэм финанс ресурсларының шекленгенлиги программада көзде тутылған барлық шараларды 90-жыллардың биринши ярымында толығы менен әмелге асырыўға мүмкиншилик бермеді.

Изертлеў материаллары көрсетиўинше ХХ-әсир 90-жыллардың екнши ярымында Қарақалпақстан Республикасында экономиканың санаат секторын структура-

лық өзгертиўлер төмендеги әхмийети мәселелердиң шешилиўине бағындырылған еди: 1) экономиканың бир тәрәплеме шийки затлық бағдарынан қутылыў, бай минерал-шийки зат ресурсларын хэм аўыл хожалығы шийки затын қайта ислейди шөлкемлестириў, ислеп шығарылатуғын өнимниң таярлық хэм бәсекеге шыдамлылығы дәрежесин көтериў, республиканың экспорт потенциалын кеңейтиў; 2) олардың өзиниң өндирисин шөлкемлестириў арқалы халықтың хэм улыўма халық хожалығының ең зерүрли өнимлерге хэм халық тутыныў товарларына деген талапларын қанаатландырыў; 3) шеттен келетуғын товарлардың орнын басатуғын товарлар өндирисин раўажландырыў тийкарында шийки зат ресурсларының әхмийетли түрлерин, комплект буйымларын хэм азық-аўқат өнимлерин шет елдерден алып келиўди қысқартыў есабынан республиканың экономикалық ғәрэзсизлигине ерисиў; 4) ресурслардың ақылға муўапық ислетилиўин тәмийинлеў, жаңа технологияларға, тарийхый дәстүрлерге хэм халық тәжирийбесине жуўап беретуғын қосымша мийнет сферасын жаратыў; 5) пайда болған ишки тараўлық хэм территориялық диспропорцияны жоқ қылыў, республика территориясы байлап өндирийши күшлердиң ақылға муўапық жайластырыў хэм тезлик пенен раўажландырыў.

Алдыға қойған ўазыйпаларды әмелге асырыўда изертленип атырған жылларда Қарақалпақстанда белгили структуралық өзгерислер болып өтти. Изертлеў материалларының көрсетиўинше, олар тийкарынан жаңылғы хэм азық-аўқат санааты тараўларында болып өтти.

1996-жыл Республика экономикасында жаңа тараў – жаңылғы санааты пайда болды. Қоңырат газсанааты кәрханасы «Үрге» санаат өними - газ конденсаты хэм тәбийий газ алыўды баслады. Кейинги жыллары Қоңырат районындағы «Үрге» газ шығатуғын жерин қолайластырыў ислери исленип, 2000-жыл 4 скважина пайдаланыўға тапсырылды [1].

Қарақалпақстан Республикасының азық-аўқат санаатында айтарлықтай структуралық унамлы өзгерислер болды. Әсиресе, дәнди қайта ислейтуғын, халыққа ун, тазаланған дән, нан булочка, макарон өнимлерин малшарўашылығы хэм қус өсирийшилик ушын керек болған комбикорм жетистирип берийши жалғыз кәрхана есапланатуғын «Қарақалпақ нан өнимлери» акционерлик жәмийетиниң ассоциациясында айрықша унамлы өзгерислер болды.

Изертленип атырған жылларда үлкен көлемде хэм кең ассортиментте сапалы өнимди халыққа жеткерип берий мақсетинде, бир неше кәрханалар ассоциациялар ең жаңа хэм шет елден келтирилген үскенелер менен қайта үскенеленди, хәр қыйлы азық-аўқат өнимин жетистириўши цехлар хэм линиялар иске қосылды. 1996-жылы Төрткул, Хожели, Шымбай хэм Беруний акционерлик жәмийетлеринде макарон хэм кондитер өнимлерин ислеп шығарыўшы цехлар пайдаланыўға тапсырылды, бул ассоциация кәрханаларына нан булочка өнимлериниң 15 түрин ислеп шығарыў мүмкиншилигин берди. Соның менен бирге 1997-жыл Қараөзек хэм Елликқала районларында суткасына 0,3 хэм 0,6 тонна өним беретуғын макарон цехларының реконструкциясы тамамланды [2:25].

1998-жылы еки жаңа кархана «Тахтакөпирден» хэм «Төрткулдән» ашық түрдеги акционерлик жәмийетлери иске түсірилди. Олар 144,7 млн сумға 4635 тонна ун ислеп шығарды. Нәтийжеде, 1998-жыл Республика бойынша санаат өнімлерин ислеп шығаруы көлемининиң көрсеткішлери 0,6% ке өсти. Ал, 2000-жыл ААП «ҚҚнан өнімлери» Нөкисе тухым тазалаушы цех хэм витаминли шөп унын ислеп шығарушы линияны пайдаланыўға берди [3:21, 80].

Ауыл инфраструктурасын раўажландыруда да ассоциация изертленип атырған жылларда үлкен ислерди әмелге асырды. Атап айтқанда 1996-жылы Манғыт хэм Бостанда суткасына 1,5 тонна нан писириўши күштеги герман фирмасы, «Винклер»диң бес киши нанбайханасы курылды, ал кейин 1997-жылы Шымбай, Нөкис хэм Манғытта суткасында 8 тонна өнім бериўши күштеги нанбайханалар курылды [4:25]. Иске түскен киши нанбайханалар жақсы сапалы хэм ҳәр түрли ассортиментте өнім бере баслады. Тағыда жаңа жумыс орынларын шөлкемлестириў максетинде усы жыллары Тахтакөпир районы хэм Төрткул қаласында суткасына 20 хэм 50 тонна ун шығарушы ун қаразлар пайдаланыўға берилди. Нәтийжеде, тараў қарханаларының қуаты өз продукциясында республика халқының талапларын толық қанаатландыра алды. Ден-саулықты сақлау уйымларының медициналық спиртке талапларын қанаатландыруы ушын 1996-жылы «ҚҚ нан өнімлери» ААП бирлеспесиниң «Нөкис ун заводы» акционерлик жәмийетинде суткасына 300 декалитр спирт ислеп шығарушы цех иске түсірилди. Бул өндиристиң қалдықларын жем ислеп шығаруыда, ашытқы өндириўде, порфюмерия санааты ушын сивуш майы тағы да минерал суў ислеп шығаруы да қолланыў мүмкин болды. Биринши жылларда-ақ (1997-ж) бул цех 1,5 мың декалитр спирт ислеп шығарды [5:2].

Солай етип структуралық өзгерислер арқалы республиканың санаат потенциалын раўажландыруда көзде тутылған шаралардың иске асырылыўы Қарақалпақстанның халық хожалығы ушын үлкен әхмийетке ийе болды. Үлкенің экономикасын структуралық өзгертиўди әмелге асыруы актив инвестициялық саясаттың өткерилиўине тығыз байланыслы болды. Бай тәбийий минерал-шийки зат хэм мийнет потенциалына ийе бола тура Қарақалпақстан оларды толық қолланыў ушын жеткиликлі финанс ресурсларына ийе болмады. Сол себепли санатта структуралық өзгерислерди, раўажландыруы әмелге асыруы үлкенің санаат қарханаларын куруыға хэм оларға жаңа өндирис технологияларын енгизиўге бағдарланған шет ел инвестицияларын актив түрде киргизиў арқалы мүмкин еди.

Қарақалпақстан хэм шет ел мәмлекетлери арасындағы бирге ислесиў ҳәр тәреплеме пайдалы шәртнамалар дүзиўге тийкар болды.

Республикамызда облицовка тәбийий материаллары кәнлериниң саны, запасы, оны бояу, оның физика-механикалық қасиетлери бойынша Өзбекстанда алдағы орынларды ийелейтуғынлығын есапқа алғаннан соң, оны ислеп шығаруы санаатын жаратыў зәрүрлиги туўылды. Басланғыш бирге ислесиў нәтийжесинде 1996-жылы «Қарақалпақ курылыс материаллары» акционерлик ассоциациясында Италияның «Педрини» фирмасының жоқары сапалы үскенеси менен үске-

неленген жаңа мрамор цехы иске түсти. Технологиялық линиялардың қуаты 60 мың кв метр мрамор блогын курады. Соның менен бирге мрамор майдаларының қалдықларынан акционерлер хәк таярлай алды [6:2]. Жаңа технологияда жумыс ислеу ең жоқары халық аралық талаптарға жуўап беретугын өнімди ислеп шығаруы мүмкиншилигин берди. Жаңа цех жоқары сападағы қалыңлығы 8 ден 20 мм ге шекемги плиталарды, хәр қыйлы формадағы моделли плиталарды хэм төрт мүйешли формадағы плиталарды ислеп шығара алды. Жаңа алдыңғы технологиялардың енгизилиўи үлкенің санаатының басқа тараўларында да болып өтті. Атап айтқанда, 1996-жылы Катекс АЖ комплексинде жаңа өндирис иске түсти. Италияда сатып алынған технологияларда текстилшилер медициналық марля ислеп шығара баслады. Үскенениң қуаты жылына 6,5 млн метр узынлықтағы материал хэм 11 млн бинт упаковкасын ислеп шығаруы мүмкиншилигин берди [7]. 1996-1997-жыллары Нөкис полиграф комбинатында баспа ушын улыўма баҳасы 1 млн. 800 мың Д.М. болған Бертольд Штампель (Австрия) фирмасының компьютер үскенелери орнатылды хэм тағы да герман фирмасы «Гейдельберг» үскенелери де орнатылды. Нәтийжеде, газета-журнал хэм китап өнімлериниң сапасы жақсыланды, басқа өнімлердиң түрлери хэм олардың формалары өсти. 1998-жыл Нөкис пиво заводында да 1,5 литрлик полиэтилен ыдысларында саатына 4 мың шийше минерал суў ислеп шығаруы қуаттылығына ийе австро-герман линиясы иске түсти [8:3].

Изертленип атырған дәўирде Қарақалпақстан Республикасында қоспа қарханаларды жаратыў жумысларында шет ел инвестицияларын енгизиў ислери алып барылды. Нәтийжеде 1996-жылы үлкенің экономикасының санаат тараўында шет ел инвестициясы бар тек 4 қоспа қарханалар бар болған болса, 2000-жылға келип олардың улыўма саны 14 ке жетти хэм олардың 8 ислеп турды. Қоспа қарханалар Мальта, Ирландия, АҚШ, Люксембург, Россия, Франция, Латвия хэм Туркиялы инвесторлардың қатнасыўында дүзилди.

Усы дәўирде шет ел капиталына ийе болған қарханалардан ең жақсы нәтийжелерге еристи Қарақалпақ-Мальта қарханасы «Карт», қарақалпақ-ирланд қоспа қарханасы «ЦАКДК» хэм Нөкис қаласында жайласқан қоспа қархана - американ Д.П. «Платтас». Соның менен бирге Қарақалпақстан Республикасындағы қарханаларының хожалық ислериниң материалларының анализи бул исте барлығы да жақсы емеслигин көрсетеди. Тилекке қарсы айырым қоспа қарханалар өндириске түспегенлиги себепли хожалық суды тәрепинен өзлериң жумысларын тоқтатты.

Солай етип, Қарақалпақстан қарханаларының ислеп шығаруы искерлигиниң жуўмақлары оларды халық хожалығын структуралық қайта куруы максетлерине ерисиўдиң зәрүрли шәртлери сыпатында қаралды. Қарақалпақстан Республикасының шет еллер менен шериклериниң сыртқы экономикалық қатнасықлары республикаға ауыл хожалық хэм минерал шийки зат ресурсларын максетке муўапық пайдаланыў да ең әхмийетли алға илгерлеўлерге қысқа ўақыт ишинде ерисиў мүмкиншилигин берди.

Әдебиятлар

1. /«Вести Каракалпақстана». 11 февраль 1997 г.; КА ҚР Кәмбағаллықты қысқартыў хэм бәнтлик министрлиги. Санаат бөлими мағлыұматлары. Папка 11.
2. КА ҚР Кәмбағаллықты қысқартыў хэм бәнтлик министрлиги. Санаат бөлими. Основные показатели РК за январь-декабрь 1997 г. - Н.: 1998.
3. /«Вести Каракалпақстана». 21 января 1999 г.; КА ҚР Кәмбағаллықты қысқартыў хэм бәнтлик министрлиги. Санаат бөлими. Основные показатели социально-экономического развития РК за январь-декабрь 2000. - Н.: 2001.
4. КА ҚР Кәмбағаллықты қысқартыў хэм бәнтлик министрлиги. Санаат бөлими. Основные показатели социально-экономического развития РК за январь-декабрь 1997. - Н.: 1998.
5. /«Вести Каракалпақстана». 8 февраль 1997, 14 марта 1998.
6. /«Народное слово». 21 сентябрь 1996.
7. КА «Катекс АЖ» архив материаллары. Өндирис бөлиминиң мағлыұматлары.
8. «Вести Каракалпақстана». 21 январь 1999.

РЕЗЮМЕ. Мазкур мақолада 1991-2000 йилларда Қорақалпоғистоннинг саноат ишлаб чиқаришида структуравий ўзгариш масалалари кўрсатилган.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются вопросы структурного преобразования промышленного производства Каракалпакстана в 1991-2000 годах.

SUMMARY. This article discusses the issues of structural transformation of industrial production in Karakalpakstan in 1991-2000.

ҚУЙИ АМУДАРЁ СОҲИЛИДАГИ XVI-XIX АСРЛАРДА ЮЗ БЕРГАН ЭТНОСИЁСИЙ ВА ЭТНОМАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР ТАРИХНОМАСИ

Р.Х.Шерниязов – ассистент ўқитувчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: қуйи Амударё, К.Л.Задихина, Б.В.Андрианова, С.К.Камалов, Х.Эсбергенов, М.Тлеумуратов, Орол ўзбеклари, Шохтемир, Кичик жуз, Аскабақли-ата.

Ключевые слова: нижняя Амударья, К.Л. Задихина, Б.В. Андрианова, С.К. Камалов, Х. Эсбергенов, М. Тлеумуратов, «Аральских узбеков», Шахтемир, Кичик жуз, Аскабақли-ата.

Key words: lower Amudarya, K.L. Zadikhina, B.V. Andrianova, S.K. Kamalov, Kh. Esbergenov, M. Tleymuratov, “Aral Uzbeks”, Shakhtemir, Kichik zhuz, Askabakli-ata.

Қуйи Амударё ҳавзасида юз берган сиёсий ва этник жараёнлар бир қатор рус ва маҳаллий тарихчи ва этнографлар томонидан кўпроқ элшунослик нуктаи назаридан ўрганилган. Айниқса, К.Л.Задихина [1], Б.В.Андрианова [2], С.К. Камалов [3], Х.Эсбергенов [4], М.Тлеумуратов [5] ва бошқалар томонидан XX асрда олиб борилган тарихий, этнографик, архив материаллари, фольклор ва дала тадқиқотларида бундай ёндашув ўз аксини топган. Бу борада айниқса, К.Л.Задихинанинг изланишлари диққатга сазовордир. Тадқиқотчи биринчилардан бўлиб, ҳудуддаги ўзбек, қорақалпоқ ва яна бир қатор маҳаллий аҳолининг этнографик хусусиятлари билан яқиндан танишиб, уларнинг умумий ва ўзига хос жиҳатларини илм оmmasига етказиб берган.

Ундан бироз кейинроқ изланишлар олиб борган Б.В.Андрианова эса Хоразм археологик экспедицияси мобайнида йиғилган этнографик материаллар асосида қорақалпоқларнинг этник таркиби ва этногеографиясига эътибор қаратган тадқиқотчи сифатида билинади. Қорақалпоқлар орасида биринчилардан бўлиб Қуйи Амударё ҳавзасини ўрганган тадқиқотчилардан бири С.К.Камалов эса ҳудуд аҳолисининг этник таркиби, жойлашуви, шажара ва авлоддан-авлодга ўтиб келаётган оғзаки маълумотлардан яхши биладиган маҳаллий аҳоли вакили сифатида диққатга сазовор илмий изланишлари амалга оширди. Тадқиқотчининг изланишлари айнан сўнгги ўрта асрларда қорақалпоқлар орасида юз берган сиёсий ва этномаданий жараёнларга қаратилган бўлиб, унинг изланишларида Қуйи Амударё ҳавзасидаги бошқа халқларнинг этнографик хусусиятларига ҳам тўхталиб ўтилган.

У билан деярли бир вақтда илмий тадқиқотлар олиб борган яна бир маҳаллий халқ вакили Х.Эсбергенов эса қорақалпоқларнинг моддий ва маънавий маданиятини илм оламига танитган илк тадқиқотчилардан бири ҳисобланади. Тадқиқотчининг қорақалпоқ фольклори, урф-одатлари, қорақалпоқча этноним ва топонимлар, умуман олганда, Қуйи Амударё ҳавзаси аҳолисининг моддий ва маънавий маданиятига доир олиб борган изланишларининг қўлами анча кенглиги билан алоҳида ажралиб туради [6].

Қуйи Амударё аҳолиси, хусусан, қорақалпоқларнинг қўшни халқлар билан яқин сиёсий, иқтисодий-маданий ва этник алоқалари М.Тлеумуратовнинг илмий изланишларида анча кенг ёритилган. Тадқиқотчи қорақалпоқларнинг нўғой, бошқирд, рус, ўзбек, қозоқ халқлари билан ўрнатган алоқаларини турли тиллардаги ёзма манбалар, хусусан, европалик ҳамда рус сайёҳ ва савдогарлар томонидан қайд этилган маълумотларига таянган [7].

Бошқирд тарихчи ва элшунос олими Р.Г.Кузеев ўз тадқиқотларида бошқирд халқи этник таркибини чуқур ёритган бўлиб [8], бошқирдларда учрайдиган

этнонимларнинг ўзбек, қозоқ, қорақалпоқ, туркман ва ҳокazo туркий халқлар боғлиқлик томонларига эътибор қаратади. Аҳамиятлиси шундаки, совет даври тадқиқотчилари орасида унинг изланишларида Оролбўйи ва Сирдарё ҳавзасида яшаган туркий уруғларнинг бошқирдлар этногенезида ўрни анча катта бўлганига эътибор қаратилгани кўзга ташланади.

Мустақиллик йилларида сўнгги ўрта асрларда Қуйи Амударё ҳавзаси тарихи, айниқса, бу ҳудудда кечган этносиёсий ва этномаданий жараёнлар бўйича бир қатор илмий ишлар амалга оширилди. Улар орасида айниқса қорақалпоғистонлик тадқиқотчиларнинг изланишлари алоҳида ажралиб туради.

Қуйи Амударё ҳавзаси аҳолининг сиёсий ва этник тарихини ўрганишда “Орол ўзбеклари” ёки “Ороллилар” деб аталадиган маҳаллий аҳоли тарихига доир юритилган изланишлар ҳам ўзига хос ўрин тутати. Бу мавзу унчалик кенг ёритилмаган бўлса-да, айрим тадқиқотчиларнинг Орол ўзбеклари масаласига тўхталиб ўтиб, ўзбеклар ва қорақалпоқлар орасидаги этномаданий алоқаларга ҳам эътибор қаратганликларини айтиб ўтиш зарур. Жумладан, Б.Қ.Турганов 1740 йили 2 ноябрда рус офицерлари Д.Гладишев ва И.Муравиннинг Кичик жуз қозоқлари хони Абулхайр билан бирга Оролли ўзбекларнинг Шохтемир шаҳрига борганликлари, бу жой Чимбой шаҳри атрофида жойлашганини ёзиб, ўша кезларда Аскабақли-ата (Ошқовоқли-ота) қабри теваракларининг ушбу аҳолига тегишли бўлганига урғу беради. Шунингдек, тадқиқотчи Қусқанатав тумани ва Кегейли воҳасидаги Кўкўзак, Аскабақли-ата каби жойларда дехқончилик хўжалигига илк бор Оролли ўзбеклар томонидан асос солинганига эътибор қаратади. Унинг ёзишича, XIX аср бошларида ушбу ҳудудга қорақалпоқлар кўчиб келишлари натижасида Оролли ўзбеклар Амударёнинг чап қирғоғига кўчиб ўтишган [9].

Г.Хожаниязов, шунингдек, ушбу тадқиқотчи билан ва А.Жумашев ҳаммуаллифлигида ёзилган мақолада ушбу аҳоли гуруҳининг сўнгги ўрта асрларда Қуйи Амударё ҳавзаси тарихида тутган ўрни, уларнинг қорақалпоқлар билан ўзаро муносабатларига тўхталиб ўтилган [10]. Шунингдек, Оролли ўзбеклар яшайдиган ҳудудлар ва уларнинг шевалари бўйича олиб борилган тадқиқотларда ҳам ҳудуд халқларининг ўзаро алоқалари у ёки бу даражада ёритилигани кўзга ташланади [11].

Марказий Осиё тарихига доир бугунги кунда хорижда олиб борилаётган илмий изланишлар доирасида Қуйи Амударё ҳавзасига ҳам алоҳида тўхталиб ўтилган тадқиқотлар борлигига урғу бериб ўтиш керак. Улар орасида В.В.Трепавловнинг изланишлари ўзининг чуқур ва кенг қўламлиги билан тадқиқотчиларни ўзига жалб қилади [12]. Унинг “Нўғой ўрдаси” номли рус тилида яратилган йирик монографиясида Олтин Ўрда ва унинг ўрнида пайдо